ნორბერტ ბერნსდორფი[*]

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ისტორიული ფესვები — როგორ გაჩნდა ის!

სტატიაში განხილულია პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ისტორიული საწყისები, რომლებიც სათავეს ანტიკური ხანიდან იღებს. ნაშრომი შეეხება მონაცემთა დაცვის ტერმინოლოგიის საფუძვლებს, მის ადრეულ და თანამედროვე ფორმებსა და განვითარებას წლების განმავლობაში. განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა მონაცემთა დაცვის მარეგულირებელი ჩარჩოების ჩამოყალიბებას 1970 წლიდან, გერმანიით დაწყებული იმ თანამედროვე სამართლებრივი ინსტრუმენტებით დამთავრებული, რომლებიც ევროკავშირისა და ევროპის საბჭოს მონაცემთა დაცვისა და პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ჩარჩოს ქმნის.

საკვანძო სიტყვები: *მონაცემთა დაცვის ფესვები, მონაცემთა დაცვის ტერმინოლოგია, პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება.*

1. შესავალი

შესაბამის ლიტერატურაში პერსონალურ მონაცემთა დაცვა ხშირად „ისტორიის არმქონე დისციპლინად“ განიხილება. ეს არ არის სიმართლე მხოლოდ ამ კონკრეტული მნიშვნელობით. მართალია, რომ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის კანონმდებლობის თანამედროვე კონცეფცია, ანუ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამართალი, როგორსაც მას დღეს ვიცნობთ, მხოლოდ ბოლო ათწლეულების განმავლობაში განვითარდა. თუმცა პირადი ცხოვრების დაცვას დიდი ისტორია აქვს. პრინციპში, მისი საწყისი ანტიკურ ხანას უკავშირდება. მიუხედავად ამისა, ზედმეტად შორს წავალთ, თუ ადამისა და ევას მიერ სამოთხიდან განდევნის შემდეგ გამოყენებულ ლეღვის ფოთოლს პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ადრეულ ფორმად მივიჩნევთ. თუმცა უძველეს დროშიც არსებობდა ქცევის დასჯადი ფორმები, რომლებსაც დღეს

[*] მარბურგის ფილიპეს სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორი, სამართლის დოქტორი; გერმანიის სოციალურ საკითხთა ფედერალური სასამართლოს ყოფილი მოსამართლე, პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამართლის ჟურნალის სარედაქციო კოლეგიის წევრი.

პიროვნების დამცველად დავახასიათებდით. არსებობდა ე.წ. „ტაბუ“ და „თავშესაფარი“ - ლათინურად: “Refugium“. ეს უკანასკნელი განმარტებულია, როგორც უკან დახევის ადგილი, მათ შორის ფიზიკური. ძველი აღთქმის ათ მცნებაში მეორე მცნება მოიცავს ე.წ. გამოსახულების აკრძალვას - „არა ჰქმნე თავისა შენისა კერპი!“

2. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ტერმინოლოგია

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ისტორიულ ფესვებზე საუბრის დაწყებამდე საჭიროა მისი ცნების განმარტება. ტერმინი „მონაცემთა დაცვა" ზუსტად ვერ აღწერს მის შინაარსს. ეს სიტყვა ლინგვისტურად თითქოს იმაზე მიუთითებს, რომ საუბარი უშუალოდ მონაცემების დაცვაზეა. თუმცა ეს ტერმინი არაზუსტია, რადგან პერსონალურ მონაცემთა დაცვა მიზნად ისახავს არა თავად მონაცემების, არამედ ამ მონაცემების უკან მდგომი პირის დაცვას. რომ დავრჩეთ თანამედროვე რეალობაში (მაგალითად, კორონავირუსის კრიზისი), აქ საუბარი არაა ტერმინის - „ვაქცინირებული ან გამოჯანმრთელებული“ - დაცვაზე, არამედ ინფორმაციის დაცვაზე - „ბატონი ან ქალბატონი მილერი არის ვაქცინირებული ან გამოჯანმრთელებული“. შესაბამისად, პერსონალურ მონაცემთა დაცვა ეხება ე.წ. პერსონალურ მონაცემებს, ანუ ნებისმიერ ინფორმაციას, რომლითაც შესაძლებელია ფიზიკური პირის იდენტიფიცირება ან რომელიც შეიძლება მას მიეკუთვნოს. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სფეროს გერმანელმა პიონერებმა, ულრიხ ზაიდელმა და ვილჰელმ შტაინმიულერმა, ამ ზუსტ დიფერენციაციაზე ჯერ კიდევ 1970-იან წლებში მიუთითეს, როდესაც პერსონალურ მონაცემთა დაცვის კანონმდებლობა ახალი შექმნილი იყო.

3. საიდუმლოების დაცვიდან პროფესიული კონფიდენციალობის ვალდებულებებამდე და პიროვნების თანამედროვე უფლებამდე

3.1. საწყისი წერტილი: საიდუმლოების დაცვა წინარე მოდერნისტულ ეპოქაში

პირადი ცხოვრების ხელშეხებლობის დაცვა, როგორც სამართლებრივი კატეგორია, თანამედროვე ეპოქის მოვლენაა. ეს კატეგორია მხოლოდ 100 წელია არსებობს. თუმცა მონაცემთა დაცვის საწყისები გაცილებით ძველ დროში, კერძოდ, ქრისტიანობამდელ საიდუმლოების დაცვაში უნდა ვეძიოთ.

იცით თუ არა, რომ მონაცემთა დაცვა ე.წ. „ჰიპოკრატეს ფიცს“ უკავშირდება? ჯერ კიდევ ქრისტეს შობამდე 400 წელს ექიმები იღებდნენ ვალდებულებას, რომ მესამე პირისთვის არ გაემჟღავნებინათ პაციენტის ინტიმური სფეროს საიდუმლოებები. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, ეს ეხებოდა სამედიცინო კონფიდენციალობას, რომელიც დღემდე მოქმედებს. აღიარებული იყო, რომ ადამიანები უფრო მეტს გაამჟღავნებდნენ საკუთარ

თავზე და ამით გააადვილებდნენ მკურნალობას, თუ ეცოდინებოდათ, რომ ექიმები მათ საიდუმლოს შეინახავდნენ. ქცევის ეს წესი, რომელიც იმ დროს წმინდა მოვალეობად ითვლებოდა, რელიგიურ და ეთიკურ მოსაზრებებს ეფუძნებოდა.

შუა საუკუნეებიდან ცოდვილი კათოლიკეებიც კი ითვალისწინებდნენ მონაცემთა დაცვას. ეს იმიტომ, რომ ქრისტეს შობიდან 1215 წელს ე.წ. „აღსარების საიდუმლოება“ საეკლესიო კანონში შევიდა. ეს დაადგინეს კათოლიკური ეკლესიის მეთაურებმა იმ დროის ყველაზე მნიშვნელოვან გადაწყვეტილების მიმღებ კრებაზე - ლატერანის მეოთხე საეკლესიო კრებაზე. აღსარების საიდუმლოება ავალდებულებს სასულიერო პირებს, დაიცვან აბსოლუტური საიდუმლოება ყველაფრის შესახებ, რაც მათ აღსარების დროს გაანდეს. თვით აღმსარებელსაც კი არ შეუძლია გაათავისუფლოს თავისი მოძღვარი პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ვალდებულებისგან. სასულიერო პირებს, რომლებიც არღვევენ აღსარების საიდუმლოებას, შესაძლოა ემუქრებოდეთ ყველაზე უარესი სასჯელი: ეკლესიიდან განდევნა. აქვე, ერთი საინტერესო დეტალი: კათოლიკური ეკლესიის სააღსარებოებში, ხისგან გამოკვეთილი ვარდი დამსწრეებს აღსარების საიდუმლოებას ახსენებს. ლათინურად: „sub rosa dictum“ — „ის, რაც ვარდის ქვეშ ითქმება, საიდუმლოდ უნდა დარჩეს“.

გერმანიაში საიდუმლოებათა ამ კატეგორიის ყოველ შემთხვევას ასევე მიეკუთვნება კორესპონდენციის, საფოსტო გზავნილებისა და მოგვიანებით ტელეკომუნიკაციის ე.წ. „საიდუმლოება“, ისევე, როგორც გერმანული საგადასახადო საიდუმლოება. ცნობისმოყვარეობა ადამიანური ბუნების ნაწილია, მაგრამ ყოველთვის არ არის სოციალურად მისაღები. მაცნეების მიერ პირადი საქმეებში ცხვირის ჩაყოფის თავიდან ასაცილებლად, 1712 წლის პრუსიის ფოსტის ზოგადმა წესებმა კორესპონდენციის საიდუმლოება ოფიციალურ დაცვას დაუქვემდებარა. ფოსტის თანამშრომლებს, რომლებიც ამ რეგულაციას დაარღვევდნენ, გათავისუფლება და სისხლისსამართლებრივი დევნა ემუქრებოდათ. ზემოხსენებული საიდუმლოებების დაცვა მოგვიანებით გერმანიის კონსტიტუციებმაც განამტკიცეს. დღეს ისინი გერმანიის ძირითადი კანონის მე-10 მუხლითაა რეგულირებული.

თანამედროვე სახელმწიფოს გაჩენასთან ერთად, ის იყენებდა ყველა შესაძლებლობას, რათა სრულყოფილად განეხორციელებინა თავისი ძალაუფლება. ეს ასევე ეხებოდა გადასახადების შეგროვებას: ძველად შეუძლებელი იყო მოქალაქეების იძულება, გაემჟღავნებინათ საგადასახადო მიზნებისთვის რელევანტური მონაცემები. საგადასახადო ორგანოების უფლებამოსილების გასაფართოებლად პარალელურად უნდა გაძლიერებულიყო საიდუმლოების დაცვაც. დღემდე ეს იცავს მოქალაქეების შესახებ ინფორმაციას, რომელიც საგადასახადო წარმოების დროს ხდება ცნობილი. საგადასახადო საიდუმლოება თავდაპირველად მხოლოდ ზოგადი - დაუსჯელი - ოფიციალური საიდუმლოება იყო, მაგრამ მოგვიანებით

სავალდებულო გახდა. დღეს საგადასახადო საიდუმლოებას ფუნდამენტური უფლების მსგავსი მნიშვნელობა აქვს.

3.2. კონფიდენციალურობის ვალდებულებები, როგორც მონაცემთა დაცვის წინარე ფორმა?

გერმანიის ქვემო საქსონიის სასამართლო სისტემაში პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ოფიცრობისას, ხშირად მიწევდა მუშაობა სამართლებრივ საკითხზე, რომელიც პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის დაცვის ვალდებულებასა და პერსონალურ მონაცემთა დაცვას შორის ურთიერთკავშირს ეხებოდა. არის თუ არა პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ვალდებულებები პერსონალურ მონაცემთა დაცვის განსაკუთრებული ფორმა, რომელსაც უპირატესობა ენიჭება მონაცემთა დაცვის ზოგად რეგულაციებთან შედარებით? წარმოადგენს თუ არა ის სექტორულ მონაცემთა დაცვის კანონმდებლობას?

ამიტომ ჩნდება კითხვა: წარმოადგენს თუ არა პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ვალდებულებები მონაცემთა დაცვის ისტორიულ ფესვებს?

პასუხი ასეთია: მხოლოდ ნაწილობრივ! - საჯარო მოხელეების ზოგად საიდუმლოებას ყოველთვის განსხვავებული მიზანი ჰქონდა. ის არასდროს შექმნილა ინდივიდის დასაცავად, არამედ ყოველთვის ემსახურებოდა სახელმწიფოსა და საჯარო დამსაქმებლის ინტერესების უზრუნველყოფას. შესაბამისად, საჯარო მოხელეების ზოგადი პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ვალდებულებები არ იყო მონაცემთა დაცვის წინამორბედი.

პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ვალდებულება განსხვავებულად უნდა შეფასდეს, თუ ის ეხება კონკრეტულ პროფესიულ ჯგუფებს: ექიმებს, იურისტებს, ნოტარიუსებს, სოციალურ მუშაკებს, ასევე პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ოფიცრებს. ჩემი აზრით, ამ პროფესიული პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ვალდებულებებს სამართლიანად ეწოდება პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ისტორიული პროტოტიპები.

3.3. პერსონალური მონაცემების დაცვა და პიროვნების უფლებები - თანამედროვე ეპოქა

რაც დრო გადიოდა, თანამედროვე სახელმწიფო სულ უფრო მეტ მონაცემს აგროვებდა საკუთარი მოსახლეობის შესახებ. ამის შესაძლებლობა ტექნოლოგიურმა განვითარებამ მისცა. ძველი არქივები, რომლებიც იმ დროს მოუწესრიგებელი „დოკუმენტების სასაფლაოები“ იყო, რეესტრებმა ჩაანაცვლა. საკუთარი მოსახლეობის შესახებ მონაცემების შეგროვება ახალი არ იყო, როგორც გვახსოვს ბიბლიური საშობაო ამბიდან: ქრისტეს დაბადებას წინ უძღოდა იმპერატორ ავგუსტუსის ბრძანება, რომ „მთელი მსოფლიო აღწერილიყო“. შუა საუკუნეებში, უსაფრთხოებისა და წესრიგის დასაცავად, სისტემატიური ჩანაწერები კეთდებოდა ე.წ. „მოგზაური ხალხის“ შესახებ, მაგალითად, ნიურნბერგში ჯერ კიდევ 1449 წელს. თუმცა, საინფორმაციო

ტექნოლოგიების გაფართოებასთან ერთად, მონაცემთა შეგროვება სულ უფრო და უფრო სრული ხდებოდა: ფართომასშტაბიანი გამოძიებები, ონლაინ ძიებები, ავტომობილის სანომრე ნიშნების ამოცნობა, მონაცემების შენახვა და ა.შ. სახელმწიფო „დიდი ძმა“ (“big brother”) გახდა.

ამჯერად არ მსურს გერმანიაში ნაცისტური დიქტატურის პერიოდზე საუბარი. ეს რეჟიმი მიზნად ისახავდა მოსახლეობის სრულ ზედამხედველობას იმ დროისთვის ხელმისაწვდომი საშუალებებით. ე.წ. კვლევითი ოფისი - გერმანულად: Forschungsamt, რომელიც ჰერმან გერინგს ეკუთვნოდა, ყველა არსებული საიდუმლოების დაცვის ვალდებულებას უგულებელყოფდა. ყოვლისმომცველი ეროვნული მონაცემთა ბაზა უნდა შექმნილიყო ე.წ. გერმანული კოშკის – გერმანულად: “Deutscher Turm“ – სახით. არც იმ მონაცემთა ძალაუფლებაზე მინდა რამის თქმა, რომელსაც ყოფილი გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკა ახორციელებდა თავის მოსახლეობაზე. ამის ყველაზე თვალსაჩინო ნიშანია ე.წ. “Stasi“ ფაილები, აღმოსავლეთი გერმანიის სახელმწიფო უსაფრთხოების ვრცელი საქმეები. ექსპერტები თანხმდებიან, რომ ორივე პერიოდი მონაცემთა დაცვის ისტორიის პერსპექტივიდან ცალ-ცალკე უნდა განიხილებოდეს.

იმ დრომდე, სანამ მონაცემთა დაცვა სამართლებრივი რეგულაციების საგანი გახდებოდა, რისგან შედგებოდა ის?

პასუხი აშკარაა: მანამდე მონაცემთა დაცვა უბრალოდ მონაცემთა დამუშავების ტექნიკური შეზღუდვებით მიიღწეოდა. მონაცემთა შენახვისა და დამუშავების შესაძლებლობების სიმცირის გამო სახელმწიფოს ხელი ეშლებოდა ყოვლისმომცველი წვდომის მოპოვებაში. არც ნაცისტურ დიქტატურას და არც მოგვიანებით გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკის სახელმწიფო უსაფრთხოებას არ შეეძლო თავისი მოსახლეობის ეფექტიანად მონიტორინგი, რადგან მათ აკლდათ საინფორმაციო და ადმინისტრაციული ტექნოლოგიები - უნდა ითქვას, მადლობა ღმერთს!

3.3.1. ახალი სამშენებლო მოედანი: მონაცემთა დამუშავება კერძო სუბიექტების მიერ

მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრამდე კერძო სუბიექტების მიერ მონაცემთა შეგროვებას დიდი მნიშვნელობა არ ჰქონდა. თუმცა 1840 წლიდან კერძო საკრედიტო და დეტექტივების სააგენტოებმა ე.წ. შავი სიების წარმოება დაიწყეს: 1841 წელს – Dun&Bradstreet ფლორიდაში; 1872 წელს – “Schimmelpfeng“ გერმანიაში; 1879 წელს – “Creditreform“ შვეიცარიაში; 1885 წელს – “Bürgel“ გერმანიაში; 1927 წელს - “SCHUFA“, ზოგადი საკრედიტო დაცვის ასოციაცია – გერმანულად: “Schutzgemeinschaft für allgemeine Kreditsicherung“. ამ პერიოდში დაფუძნებული საკრედიტო სააგენტოების ნაწილი დღესაც არსებობს. შენახვის გაუმჯობესებული ტექნიკები, რომლებიც Leitz-ის სახელს

უკავშირდება - ყველასთვის ცნობილია "Leitz"-ის საქაღალდეები, რომელიც ძალიან კარგი დამხმარე საშუალება იყო.

როგორც კომერციული მოთამაშეები, მედია და პრესაც მოექცა ყურადღების ცენტრში. პიროვნების უფლებების დარღვევამ განაპირობა გერმანიის ხელოვნების საავტორო უფლებების შესახებ კანონის - გერმანულად: "Kunsturheberrechtsgesetz" – და 1907 წელს საკუთარ გამოსახულებაზე უფლების მიღება. ამის მიზეზი იყო ე.წ. პაპარაცული ფოტო გერმანიის იმპერიის კანცლერის, ოტო ფონ ბისმარკის, გარდაცვალების შემდეგ, გერმანულად: Reichskanzler - Otto von Bismarck: ორმა ფოტოგრაფმა უკანონოდ შეაღწია გარდაცვლილის ოთახში, გადაიღო ის და ფოტოების გამოქვეყნება სცადა. საზოგადოების აღშფოთება დიდი იყო. თუმცა იმ დროის კანონმდებლობით მათ მხოლოდ საცხოვრებელში უკანონო შეღწევისთვის შეეძლოთ პასუხისგება. ამიტომ გადაწყდა, რომ მომავალში გარდაცვლილის ღირსება უკეთ დაცული ყოფილიყო. მას შემდეგ, საკუთარ გამოსახულებაზე უფლებასთან ერთად, გარანტირებულია ე.წ. „პოსტ-მორტემ" პიროვნების უფლება, რაც სიკვდილის შემდეგ პიროვნების უფლებების დაცვას გულისხმობს.

3.3.2. თანამედროვე პერსონალურ მონაცემთა დაცვის დებატების საწყისი წერტილი ამერიკაში

თუ წარმოიდგენდით, რომ თანამედროვე პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ფესვები ამერიკის შეერთებულ შტატებშია? ეს აღსანიშნავია, რადგან დღეს ეს ქვეყანა უკონტროლოდ აგროვებს და ამუშავებს პერსონალურ მონაცემებს. საკმარისია გავიხსენოთ მონაცემთა გადაცემის შესახებ ე.წ. „უსაფრთხო ნავსადგურის" ("Safe Harbor") და „პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის ფარის" ("Privacy Shield") შესახებ შეთანხმებები.

ჯერ კიდევ 1890 წელს ამერიკელი იურისტები, როგორებიც იყვნენ სამუელ უორენი და შემდგომში უზენაესი სასამართლოს მოსამართლე ლუის ბრანდეისი, მხარს უჭერდნენ „კონფიდენციალური განმარტოების" უფლებას. თავიანთ ნოვატორულ ესეში, „პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება" ("The Right to Privacy"), რომელიც ცნობილ "Harvard Law Review"-ში გამოაქვეყნეს, მათ შექმნეს „მარტო დარჩენის უფლება", როგორც ყოველი ადამიანის ბუნებრივი უფლება. 70 წელზე მეტი ხნის შემდეგ იგივე შეხედულება გამოთქვეს ვენს პაკარდმა თავის 1964 წლის წიგნში „შიშველი საზოგადოება" ("The Naked Society") და ალან უესტინმა 1967 წლის ნაშრომში „პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობაა და თავისუფლება" ("Privacy and Freedom"). ეს პუბლიკაციები შთაგონებული იყო ადამიანების პირადი ცხოვრების ინტიმური დეტალების სულ უფრო ხშირი გამოქვეყნებით, რაც გაზეთების მასობრივი ტირაჟირებისა და ფოტოგრაფიის განვითარების შედეგი იყო. მათ თქვეს, რომ სამართლებრივი დაცვა საჭირო იყო ე.წ. არამატერიალური საკუთრებისთვისაც, როგორიცაა პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობაა. თუმცა მონაცემთა დაცვის პოლიტიკის შესახებ ეს დებატები ამერიკისთვის ნაადრევი

აღმოჩნდა; ამ დისკუსიების პირველი მნიშვნელოვანი შედეგი იყო 1974 წლის პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის აქტი.

ამერიკის შეერთებულ შტატებში მონაცემთა დაცვის შესახებ დებატებმა გერმანიაში იურისპრუდენციას იმპულსი მისცა!

3.3.3. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის „სამშობლო“ პიროვნების ზოგად უფლების კონტექსტში

მაშინ, როცა გერმანიაში, დღევანდელი კონცეფციისგან განსხვავებით, ყურადღება თავდაპირველად გამახვილებული იყო სახელმწიფოსა და კერძო პირების მონაცემებზე ძალაუფლების ობიექტურ-სამართლებრივ შეზღუდვებზე - რაც გულისხმობდა მხოლოდ პროგრამულ დებულებებს, რომლებიც გავლენას ახდენდა სახელმწიფო საქმიანობაზე - ისინი მოგვიანებით ჩანაცვლდა პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სუბიექტური უფლებით: პიროვნების ზოგადი უფლებით, როგორც სამართლებრივი კატეგორიით. ვინაიდან ის არც გერმანიის ძირითად კანონში (გერმანულად: “Grundgesetz“) და არც გერმანიის სამოქალაქო კოდექსშია (გერმანულად: “Bürgerliches Gesetzbuch“) მოხსენიებული, 1960-იანი წლების დასაწყისიდან ის სასამართლოების, უპირველეს ყოვლისა კი გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს, მიერ შემუშავდა.

4. პერსონალურ მონაცემთა დაცვის კანონმდებლობის დასაწყისი – ჰესენიდან მსოფლიომდე

პერსონალურ მონაცემთა დაცვის გლობალური კანონმდებლობის სამშობლო - და აქ შეგვიძლია, თავი მოვიწონოთ - გერმანია იყო. სწორედ აქ შეიქმნა მსოფლიოში პირველი მონაცემთა დაცვის კანონი, რომელიც ძალაში 1970 წელს შევიდა, ფედერალურ მხარე ჰესენში. ამას მოჰყვა მონაცემთა დაცვის კანონები ბავარიასა და რაინლანდ-პფალცში 1974 წელს.

ეს ყველაფერი იმ დროს მოხდა, როდესაც კომპიუტერები ჯერ კიდევ წიგნის თაროების ზომა იყო და ისეთივე სიმძლავრის, როგორიც დღევანდელი ჯიბის კალკულატორებია. ეს ასევე იყო ის დრო, როდესაც ოპტიკურ-ბოჭკოვანი კაბელი და ტექსტი ტელევიზიის ეკრანზე სიახლეს წარმოადგენდა. თუმცა იმ დროს გერმანიაში უკვე 7,500 ელექტრონული მონაცემთა დამუშავების სისტემა არსებობდა.

შემდეგი ინფორმაცია შესაძლოა განსაკუთრებით საინტერესო იყოს კომპანიაში მომუშავე პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამსახურისთვის: დამოუკიდებელი პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ოფიცრის დაარსება ასევე ჰესენური „გამოგონება“ იყო. ჰესენის მონაცემთა დაცვის კანონმა ამისთვის სამართლებრივი საფუძველი შექმნა. მსოფლიოში პირველი მონაცემთა

დაცვის ოფიცერი იყო ვილი ბირკელბახი. ის ჰესენის მხარის მთავრობამ 1971 წელს დანიშნა.

მას შემდეგ, რაც ეს გზა ჰესენის ფედერალურ მხარეში დაიწყო, გერმანიის კანონმდებლები დაახლოებით ექვსი წლის შემდეგ მიჰყვნენ ამ მაგალითს და 1977 წელს მთელი გერმანიისთვის მიიღეს მონაცემთა დაცვის კანონი.

5. 1983 წლის დეკემბერი – გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს ე.წ. „აღწერის გადაწყვეტილება“

კარგად მახსოვს გერმანიის ქუჩებში გამართული პროტესტი. იმ დროს სტუდენტი ვიყავი. პროტესტი ეხებოდა სტატისტიკური მონაცემების მოსახლეობის რეესტრებთან დაგეგმილ შედარებას, რაც 1980 წლიდან დაწყებული საყოველთაო აღწერის გზით უნდა გამხდარიყო შესაძლებელი. გერმანული სახელმწიფოს მიმართ პლაკატებზე ეწერა: „ჩვენ ნუ დაგვითვლით, თქვენი დღეები დათვალეთ!“

გერმანიის ფედერალური საკონსტიტუციო სასამართლოს მიერ 1983 წელს მიღებული ე.წ. „აღწერის გადაწყვეტილება“ სენსაცია იყო და გზა გაუხსნა პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ფუნდამენტური უფლებების დონეზე აყვანას. ჩემ მიერ უკვე ნახსენები ვილჰელმ შტაინმიულერის წინასწარი ნაშრომების საფუძველზე, მან აღიარა ე.წ. ინფორმაციული თვითგამორკვევის ფუნდამენტური უფლება. ორი რამ იყო ახალი: მას შემდეგ არ არსებობს ადამიანების შესახებ პერსონალური მონაცემები, რომლებიც თავიდანვე არარელევანტურად მიიჩნევა. გარდა ამისა, მონაცემთა ნებისმიერი დამუშავება კანონს ექვემდებარება. დაიბადა მონაცემთა დაცვის სამართლის ახალი გაგება! ამის შემდეგ ეს გადაწყვეტილება „გენიალურ ნაბიჯად“ აღინიშნა მონაცემთა დაცვის სამართალში, არა მხოლოდ გერმანიაში, არამედ საზღვარგარეთაც.

დასასრულს, ნება მიბოძეთ, შემდეგი საკითხი აღვნიშნო: 2006 წლამდე გერმანიის მოქალაქეებს არ ჰქონდათ სამთავრობო დოკუმენტებზე წვდომის ზოგადი უფლება. როგორ შეეძლოთ მათ ესარგებლათ მონაცემთა დაცვის უფლებებით, თუ არც კი იცოდნენ, რა მონაცემებს ინახავდა მათ შესახებ სახელმწიფო ადმინისტრაცია? ეს შეიცვალა ე.წ. ინფორმაციის თავისუფლების შესახებ კანონით – გერმანულად: “Informationsfreiheitsgesetz“. ის გერმანიაში ყველა ადამიანს ანიჭებს უპირობო უფლებას, გაეცნოს ყველა საჯარო დაწესებულების ოფიციალურ ინფორმაციას. მონაცემთა დაცვა და ინფორმაციის თავისუფლება არ არის წინააღმდეგობრივი. როგორც ამბობენ, ისინი ერთი მედლის ორი მხარეა.

6. მონაცემთა დაცვა ევროპაში

შესაძლოა, გაინტერესებთ, როდის გახდა პერსონალურ მონაცემთა დაცვის კანონი ევროპული? სწორედ ამ ევროპულ მონაცემთა დაცვის კანონმდებლობასთან გაქვთ საქმე თქვენ აქ, საქართველოში!

ევროკავშირზე ბევრად ადრე ევროპის საბჭო გახდა სტანდარტების დამდგენი. მისი 1981 წლის კონვენცია (ETS No. 108) მსოფლიოში პირველი საერთაშორისო შეთანხმება იყო მონაცემთა დაცვის სფეროში. თუმცა ის მხოლოდ მინიმალურ სტანდარტებს ადგენს, რაც თავიდანვე იყო მიზანი. ზემოხსენებულ კონვენციას ხელი მოაწერეს ევროპის საბჭოს წევრმა სახელმწიფოებმა 1981 წლის 28 იანვარს. ამიტომაც „მონაცემთა დაცვის საერთაშირისო დღე“ ყოველწლიურად ამ თარიღში აღინიშნება. ეს დღე დღეს არის.

1995 წლიდან ასევე აღსანიშნავია ევროკავშირი. აქ გერმანულმა და ფრანგულმა მაგალითებმა „პრეცედენტი შექმნა“. მას შემდეგ, რაც ევროკავშირი დაარსდა, შიდა საზღვრებს თავისუფლად კვეთდა არა მხოლოდ საქონელი, არამედ პერსონალური მონაცემებიც. ამიტომ საჭირო გახდა მონაცემთა დაცვის ერთიანი მინიმალური დონის დადგენა. ევროკავშირმა მიიღო ე.წ. მონაცემთა დაცვის დირექტივა 95/46/EC 1995 წელს, ხოლო 2002 წელს, რადგან მას სურდა სატელეკომუნიკაციო სექტორში მონაცემთა დაცვის პროცედურული გამოყოფა, მიიღო ე.წ. “e-Privacy“ ან ქუქი-დირექტივა 2002/58/EC. ვფიქრობ, ორივე თქვენთვის ნაცნობია.

მონაცემთა დაცვის სფეროში ბოლო სიტყვა ევროკავშირის ცნობილი მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაციაა (“GDPR“), რომელიც ძალაში შევიდა 2018 წელს. სხვათა შორის, დაახლოებით ათი წლით ადრე, ევროპული მონაცემთა დაცვის კანონმდებლობა ფუნდამენტური უფლებების დონეზე იქნა აყვანილი ევროპის ფუნდამენტურ უფლებათა ქარტიის მე-8 მუხლით, რაც ლოგიკური შუალედური ნაბიჯი იყო. მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია აწესებს უფრო მკაცრ წესებს პერსონალური მონაცემების დამუშავებისთვის და აძლიერებს მონაცემთა სუბიექტების უფლებებს. საინტერესოა, რომ ეს არ არის დირექტივა, არამედ რეგულაცია და, შესაბამისად, დირექტივისგან განსხვავებით, პირდაპირ მოქმედებს. ბოლო წლების გამოცდილებიდან გამომდინარე, ევროკავშირს დიდი ნდობა აღარ ჰქონდა თავისი წევრი ქვეყნების მიმართ, როდესაც საქმე „მონაცემთა დაცვის სტანდარტების ადაპტირებას“ ეხებოდა.

ამის შემდგომ პერსონალურ მონაცემთა დაცვის სამყაროს შოკურმა ტალღამ გადაუარა. რატომ მოხდა ასე?

გერმანელი მონაცემთა დაცვის აქტივისტები შეძრწუნდნენ, რადგან მათ ეშინოდათ, რომ გერმანიაში უკვე მოქმედი მონაცემთა დაცვის სტანდარტები მნიშვნელოვნად დაიწევდა. ამის საპირისპიროდ, სხვა წევრი ქვეყნები მიიჩნევდნენ, რომ რეგულაცია მონაცემთა დაცვას აბსურდულად მაღალ დონეზე აიყვანდა. სინამდვილეში, ევროკავშირის ზოგიერთ წევრ

სახელმწიფოს სურდა მონაცემთა დაცვის მინიმუმამდე დაყვანა, რათა ეროვნული უპირატესობა მოეპოვებინა. ამ კონტექსტში ჩნდება შემდეგი კითხვა: რომელ წევრ სახელმწიფოში აქვს ყველაზე მეტ საერთაშორისო IT ჯგუფს ევროპული შტაბ-ბინა? გაქვთ რაიმე ვერსია? ირლანდიის რესპუბლიკაში! ამბობენ, რომ იმ დროს სწორედ ამგვარი წევრი სახელმწიფოები იყო განხილვის საგანი. მონაცემთა დაცვის ზოგადი რეგულაცია უმიზეზოდ არ ითვალისწინებს ე.წ. ბაზრის ადგილის პრინციპს, რაც მსგავსი ჯგუფების მიერ მონაცემთა დაცვის აქტიური დარღვევების ჯაჭვზე რეაქცია იყო.

7. ევროპული პერსონალურ მონაცემთა დაცვა - ექსპორტის ჰიტი და გლობალური ტენდენცია

ძალაში შესვლიდან შვიდი წლის შემდეგაც კი პერსონალურ მონაცემთა დაცვის ძირითადი რეგულაცია ევროპული ეკონომიკებისთვის მნიშვნელოვან გამოწვევად რჩება. ბოლოს და ბოლოს, პერსონალური მონაცემები ეკონომიკური აქტივიც არის! მიუხედავად ამისა, ბევრი ამ რეგულაციას წარმატებულ საექსპორტო პროდუქტად და მონაცემთა დაცვის სფეროში ეგრეთ წოდებულ „ოქროს სტანდარტად“ მიიჩნევს.

აქედან გამომდინარე, გასაგებია, რომ მრავალი მესამე ქვეყანა, მათ შორის ბრაზილია, იაპონია, სამხრეთ კორეა და ასევე საქართველო, ახალ მონაცემთა დაცვის კანონებს იღებენ, რომლებიც ძირითადი რეგულაციის პრინციპებს ეფუძნება. ადაპტაცია ბევრი ქვეყნისთვის მნიშვნელოვანია, რადგან ის მათ საშუალებას აძლევს, მოიპოვონ ევროკომისიის ე.წ. „შესაბამისობის გადაწყვეტილება“ - გადაწყვეტილება მონაცემთა დაცვის დონის შედარების მიზნით, რაც აუცილებელია მონაცემთა გადაცემისთვის. გავიხსენოთ „ევროკავშირის მონაცემთა დაცვის ძირითადი რეგულაციის“ 45-ე მუხლი.

8. დასკვნა

ეს იყო მონაცემთა დაცვის ისტორიის სწრაფი მიმოხილვა. მართალია, მისი თანამედროვე კონცეფცია მხოლოდ ბოლო ათწლეულების განმავლობაში განვითარდა, თუმცა მონაცემთა დაცვა სულ მცირე 2000 წელს ითვლის და იმედი მაქვს, ამის თქვენთვის გადმოცემა შევძელი. მისი ისტორია ეკლესიებს, ომებსა და სახელმწიფოს მიერ ძალაუფლების ბოროტად გამოყენებას უკავშირდება. მოგზაურობა არ დასრულებულა, ის გაგრძელდება! პერსონალურ მონაცემთა დაცვის საკითხები სულ უფრო მნიშვნელოვან როლს შეასრულებს. მონაცემთა დამუშავება გიგანტური ნაბიჯებით მიიწევს წინ. შუა საუკუნეებში აღსარებისას ნათქვამი მოძღვარს, სასულიერო პირს, შესაძლოა სიტყვიერად გაევრცელებინა ან სხვას მოესმინა, მაგრამ მისი მუდმივად შენახვა და მასობრივად გავრცელება შეუძლებელი იყო. დღევანდელ ციფრულ სამყაროში კი საქმე სხვაგვარადაა.

როგორი გამაღიზიანებელი და ბიუროკრატიულიც არ უნდა იყოს მონაცემთა დაცვა, ზოგჯერ ეს მართლაც „ბოროტად გამოყენებული“ უფლებაა, რომელიც საბოლოოდ შეუცვლელია. ანდაზად ქცეული „პირადი ცხოვრების ხელშეუხებლობის უფლება“, რაც „მარტო დარჩენის უფლებას“ ნიშნავს, მომავალშიც გარანტირებულად უზრუნველყოფილი უნდა იყოს.